

PRŮVODCE

PŘÍRODNÍM PARKEM
ŽELECHOVICKÉ PASEKY
A PASEKÁŘSKOU STEZKOU

Vážení návštěvníci,

do rukou se Vám dostal průvodce přírodním parkem Želechovické paseky a Pasekářskou stezkou, která jím prochází. Ve stručnosti Vás v něm chceme seznámit se zajímavostmi a krásou tohoto území, které leží jen kousek od Zlína a je dostupné i městskou hromadnou dopravou. Věříme, že Vás tato knížka přiměje k jeho návštěvě a pokud se do těchto míst vypravíte s dětmi, vyzvedněte si na městském informačním centru pracovní listy určené právě pro ně.

Na Pasekářské stezce najdete sedm zastavení, která poetickým způsobem seznamují s přírodou pasek a životem lidí na nich. Krásně vyřezávané tabule se věnují těmto tématům: ovocné stromy, domácí zvířata, ptáci, hmyz, smíšený les, žáby a léčivé rostliny. V tomto průvodci se nejen o nich dozvíte další zajímavé informace.

Krajina a architektura

Přírodní park Želechovické paseky se nachází jihovýchodně od Zlína na částech katastrálních území Želechovice nad Dřevnicí, Jaroslavice u Zlína a Kudlov. Toto území má vysokou míru zachovalosti krajinného rázu charakterizovaného mozaikou zalesněných a bezlesých ploch s osídlením pasekářského typu a rozmanité způsoby hospodaření na malých plochách umožnily zachovat velkou biodiverzitu. Z důvodu ochrany této krásné krajiny byl přírodní park v roce 2001 vyhlášen a jeho celková plocha činí 1 047,9 ha.

Kromě rozptýlené struktury osídlení je významnou součástí dotvářející krajinný ráz také stavebně – architektonický charakter a měřítko staveb vycházející z tradičních forem pasekářského hospodaření v krajině. Pojmem pasekářská kolonizace rozumíme rozšíření sídelního území doprovázeného zakládáním charakteristických dvorců na půdě bývalého lesa, které probíhalo zejména v 17. a 18. století, a bylo zapříčiněno přelidněním vesnic v údolích.

Stavby jsou většinou přízemní, bez zvýšeného suterénu, se sedlovými střechami. Půdorys je většinou prostého podlouhlého tvaru, často zalomený do tvaru písmene „L“. Obytné stavby spolu s hospodářskými a doplňkovými stavbami vytvářejí nepravidelná početná seskupení, sevřené dvory jsou však méně časté. Typickými sta-

vebními materiály jsou cihelné zdivo, kámen a dřevo, střechy jsou z pálených tašek nebo i z břidlice. Velmi často doprovází dům vzrostlý strom – lípa nebo ořech, případně tradiční ovocné stromy.

Ovocné stromy

Ovoce je odnepaměti základní potravinou, ovocné sady navazovaly na pole a plynule přecházely v les. Ovocné stromy se vysazovaly při významných životních událostech – dostavení domu, svatba či narození dítěte. Často lze vidět ořešák (*Juglans regia*) v blízkosti domu, který kromě připomínky něčeho hezkého a důležitého poskytuje příjemný stín k letnímu odpočinku i úrodu pro nejkrásnější svátky v roce. Říká se, že ořešák má růst u domu, protože odpuzuje hmyz.

Ve starých sadech přírodního parku rostou zajímavé staré odrůdy ovocných stromů – např.: Bernské růžové, Boskoopské, Coulonova reneta, Coxova reneta, Grávštýnské, Jadernička moravská, Kožená

Špendlíky

reneta podzimní a zimní, Košíkové, Limburské... Ty pro své přizpůsobení místním podmínkám představují významnou genovou banku. Na mezích můžete na podzim sbírat drobná červená jablíčka – panenské

Boskoopské

české, pod lidovým označením „kožuch“ se skrývá několik odrůd s kožovitou slupkou, výborné chuti a dlouhé trvanlivosti. Několik samostatně rostoucích hrušní (*Pyrus*) poskytuje kromě občerstvení i příjemný estetický zážitek ve všech ročních obdobích. Rozhodně nelze opomenout jeřáb oskeruši (*Sorbus domestica*), dnes vzácný strom, jež však

naši předkové důvěrně znali a po dlouhá staletí využívali jeho plodů a dřeva. Z peckovic jsou na Želechovických pasekách pěstovány především třešně, švestky, durancie a vzácně se lze setkat i se špendlíky (*Prunus sp.*).

Les

Na území přírodního parku se nacházejí především smíšené lesy s většinovým zastoupením modřínu opadavého (*Larix decidua*), smrku ztepilého (*Picea excelsior*), buku lesního (*Fagus sylvatica*) a habru obecného (*Carpinus betulus*). Na jihu se nachází souvislý lesní porost, který za první republiky patřil firmě Baťa. V současnosti nese název Zlínský les a jeho správcem jsou z části Lesy ČR, s.p., směrem na jihovýchod do Zeleného údolí pak město Zlín. Původní druhové zastoupení dubu a habru v těchto nadmořských výškách a zeměpisné poloze zůstalo zachováno v drobnějších remízcích mezi pastvinami, které patří většinou soukromým vlastníkům. Lesní hospodaření na území přírodního parku se řídí pěstebním plánem a je v zájmu orgánů ochrany přírody zachovat na tomto území převahu smíšených lesů.

Sasanka hajní

ději pak okrotici bílou (*Cephalanthera damasonium*), vemeník dvoulistý (*Platanthera bifolia*), lilii zlatohlávek (*Lilium martagon*) nebo áron karpatský (*Arum alpinum*).

Léčivé rostliny

Od předjaří do prvních mrazíků jsou paseky velkou lékárnou pod širým nebem, přijďte si nasbírat květ podběle lékařského (*Tussilago farfara*) a nať plicníku lékařského (*Pulmonaria officinalis*) proti kašli a nachlazení. Z květů pampelišky (*Taraxacum officinale*) si můžete připravit med, který vám v podzimních plískanicích pomůže od nachlazení, hořká šťáva z čerstvého kořene pampelišky se doporučuje při cukrovce. Mladé březové listí (*Betula verrucosa*) se používá k léčbě močových cest a na omývání vlasů. Listy jahodníku (*Fragaria vesca*), maliníku (*Rubus idaeus*) a ostružiníku (*Rubus fruticosus*) mohou být součástí prvních dětských čajů. V květnu se můžete v lesích setkat s bíle

Jen druhově a věkově různorodý les má šanci ubránit se povětrnostním vlivům i nebezpečí z přemnožení různých hmyzích druhů.

Zlínský les je domovem čápa černého (*Ciconia nigra*), jestřába lesního (*Accipiter gentilis*), káně obecné (*Buteo buteo*), včelojeda lesního (*Pernis apivorus*), krahujce obecného (*Accipiter nisus*), puštíka obecného (*Strix aluco*), kalouse ušatého (*Asio otus*) nebo datla černého (*Dendrocopos major*). V mnoha částech lesa je poměrně bohaté bylinné a keřové patro, a tak lze zde vidět na jaře například lýkovec jedovatý (*Daphne mezereum*), sasku hajní (*Anemonoides nemorosa*) a hrachor lechu jarní (*Lathyrus vernus*), poz-

Podběl lékařský

(Plantago lanceolata). Nať a listy kontryhele obecného (*Alchemilla vulgaris*) spolehlivě pomohou od menstruačních a klimakterických obtíží. Nať dobromysli obecné (*Origanum vulgare*), vyskytující se na suchých stráních, se používá při dráždivém kašli, nechutenství a vůbec pro dobrou mysl. Nať řebříčku obecného (*Achillea millefolium*) příznivě působí při žaludečních obtížích, průjmu a nechutenství, roste na loukách, mezích a okrajích cest. V létě na mezích kvete řepík lékařský (*Agrimonia eupatoria*), jehož nať napomáhá při žloutence a chorobách jater. Růže šípková (*Rosa canina*) je ve znaku Přírodního parku Želechovické paseky, takže budete-li si chtít na podzim nasbírat šípky, rozhodně uspějete, doma je rychle sušte při teplotě 60–80 °C, podaří se vám tak zachovat vysoký obsah vitamínu C.

Bez černý

kvetoucí mařinkou vonnou (*Asperula odorata*), nať uklidňuje předrážděnou nervovou soustavu a působí proti nespavosti. Čaj z květů černého bezu (*Sambucus nigra*) a lípy (*Tilia cordata*) připravujeme při horečnatých onemocněních, kdy je žádoucí potná kůra. Šťáva z plodů černého bezu má prokázané účinky proti bolesti páteře a ischias. Utrpíte-li na Pasekářské stezce drobné poranění, můžete na ránu přiložit list jitrocele

Chráněné rostliny

I v blízkosti stotisícového krajského města rostou vzácné a chráněné druhy rostlin. V předjaří, ještě před olistěním stromů, vás v bučinách i smíšených lesích může upoutat příjemná vůně linoucí se z růžových květů lýkovce jedovatého (*Daphne mezereum*). Květy během sezóny dozrávají v červené jedovaté peckovnice. Na vlhkých místech v březnu rozkvétá prvosienka vyšší (*Primula elatior*). V tomto období můžete také v přírodní památce Na Želechovických pasekách obdivovat krásné modrofialové květy jaterníku podléšky (*Hepatica nobilis*). Na Pasekářské stezce se můžete kochat i několika druhy orchidejí, nejnápadnější z nich je až 40 cm vysoká okrotice bílá (*Cephalanthera damasonium*) rostoucí na okrajích lesů, v listnatých lesích roste vemeník dvoulistý (*Platanthera bifolia*) a nezelená orchidej hlízník hnízdák (*Neottia nidus-avis*). Ve světlých listnatých i smíšených lesích se lze setkat s nádhernou lilií zlatohlávkem (*Lilium martagon*). Na výslunných stráních rozkvétá na počátku léta vzácný modřenec chocholatý (*Muscari comosa*).

Nezapomeňte, že všechny tyto rostliny jsou chráněné a domů si je tedy můžete odnést pouze ve svých vzpomínkách či na fotografiích!

Modřenec chocholatý

Lilie zlatohlávek

JAROSLAVICE

konečná linky
MHD č. 31
Jaroslavič

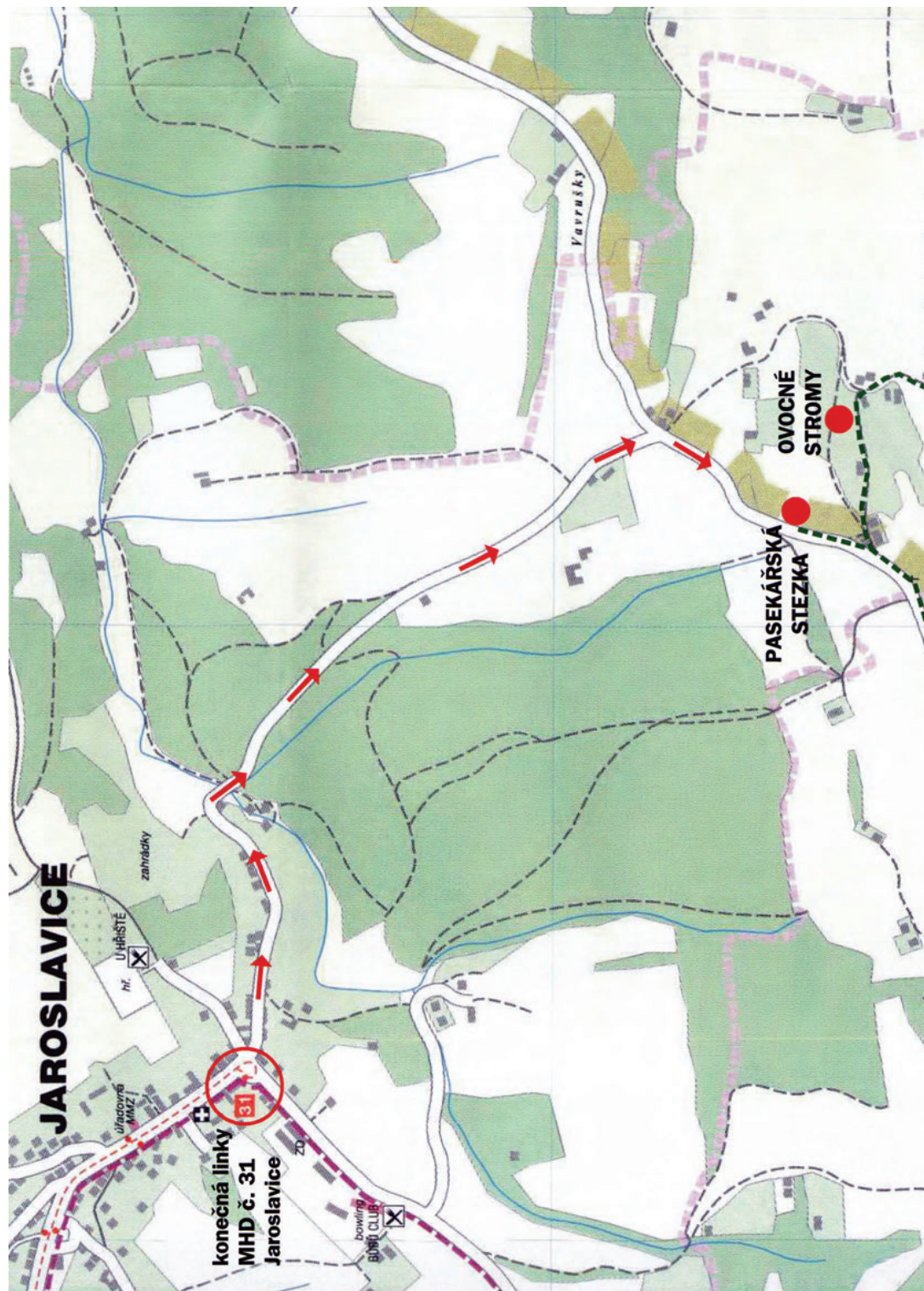
bowling
BOULI CLUB

U HRÁŠTĚ
nr. zahradky

Uradovná
MÚZ.

Yavrušky

PASEKÁŘSKÁ
STEZKA
OVOCNÉ
STROMY

Jaroslavičké Paseky

DOMÁCÍ
ZVÍRATA

PTÁČÍ

HMYZ

LÉČIVÉ
ROSTLINY

SMIŠENÝ
LES

ŽÁBY

Paseky

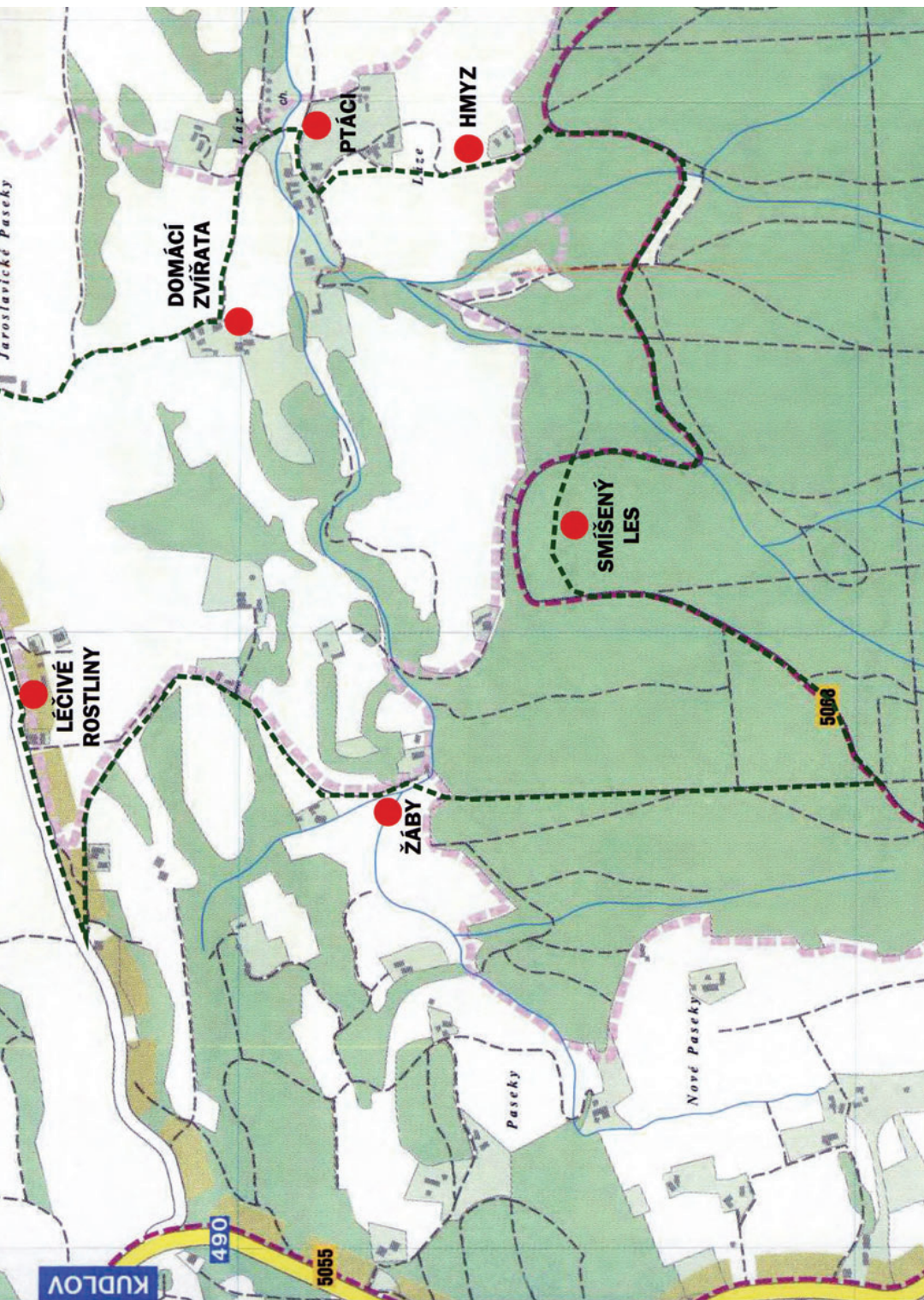
Nové Paseky

KUDLOV

490

5055

5000

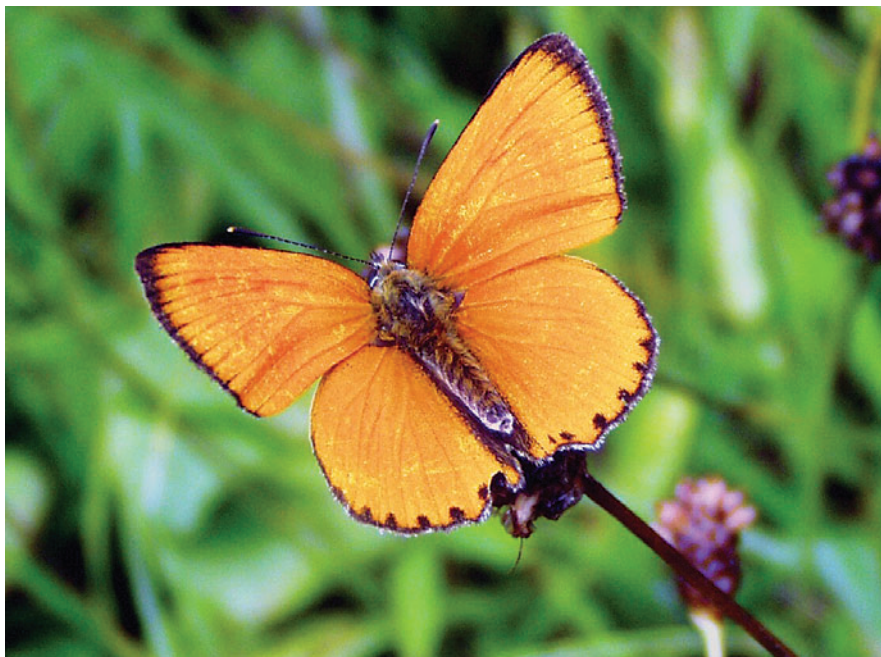

Bezobratlí

Svět drobnějších živočichů nám většinou zůstává utajen, je to však svět nesmírně různorodý a zajímavý. Patří sem několik velmi odlišných skupin, např. hmyz, pavoukovci, měkkýši či korýši. Jejich zástupci jsou pro život na Zemi nesmírně důležití, protože se starají o to, abychom se neztratili v množství odumřelé biomasy nebo abychom mohli na zahrádce sklídit zeleninu a v sadu ovoce. Tito tvorečkové na jednom hektaru luk či pastvin v přírodním parku Želechovické paseky váží více, než všichni ostatní živočichové vyskytující se na této ploše dohromady.

Nejnápadnějšími příslušníky této skupiny jsou bezesporu motýli. V druhé polovině 90. let byl zaznamenán alarmující úbytek motýlích populací, jehož příčinou je nejen znečištění životního prostředí, ale i nesprávný způsob hospodaření v krajině.

V přírodním parku se můžete setkat s babočkami, řadou různých okáčů, bělásků, hnědásků, ohniváčků či modrásků, z nichž významný je evropsky chráněný modrásek bahenní (*Maculinea nausithous*), ale také třeba s otakárky ovocným (*Iphiclides podalirius*) a fenyklovým

Ohniváček celíkový

Roháč obecný

Otakárek ovocný

Křížák pruhovaný

roháče obecného (*Lucanus cervus*). Ke vzácným nálezům jistě patří zástupce rodu majek (*Melodiae*). Zajímavým zástupcem pavoukoců je jistě křížák pruhovaný (*Argiope bruennichi*).

Z koryšů tu v úkrytech pod kameny a kořeny v potoce žije rak říční (*Astacus astacus*).

(*Papilio machaon*), batolcem duhovým (*Apatura iris*), největší babočkou osikovou (*Nymphalis antiopa*) nebo chráněným bělopáskem dvouřadým (*Limenitis camilla*). Navečer je možné spatřit lišaje a výjimečně i martináče.

Z brouků, zvláště těch větších, zde můžete potkat střevlíka fialového (*Carabus violaceus*), zlatohlávka zlatého (*Cetonia aurata*) nebo

Obojživelníci a plazi

Obojživelníci často unikají naší pozornosti, žijí skrytě na vlhkých místech nebo nočním způsobem života. Jejich krásou se můžeme těšit nejčastěji po dešti v období jarních lásek. V lesích se můžete na jaře setkat s černožlutými mloky skvrnitými (*Salamandra salamandra*) a v rybníčcích na

Ropucha obecná

konci údolí Vidovy lze vidět bezpočet vajíček skokanů (*Rana sp.*) i ropuch obecných (*Bufo bufo*). Obojživelníci patří k neohroženějším druhům živočichů, jednou z příčin jejich ohrožení je vysoušení mokřadů. Je proto chvályhodné, že Lesy České republiky vybudovaly vhodné prostředí pro rozmnožování žab.

Plazi vyhledávají teplá suchá místa a jak praví přísloví

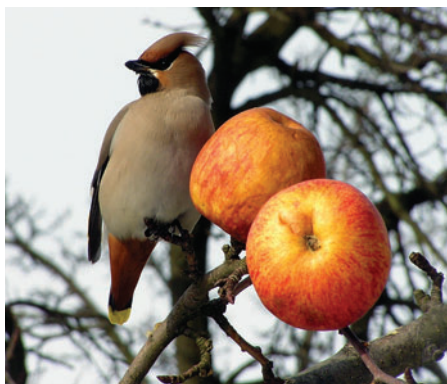

Rosnička zelená

„vylézají na svatého Jiří“ (24. dubna). V Přírodním parku Želechovic-ké paseky se lze setkat s užovkou obojkovou (*Natrix natrix*) a užovkou hladkou (*Coronella austriaca*), na hromádkách kamení vyházeného z polí se občas vyhřívá ještěrka obecná (*Lacerta agilis*) a na počátku léta se pod kupkami sena skrývá slepýš křehký (*Anguis fragilis*), pasekáři nazývaný had měděňák.

Ptáci

Ptáci patří mezi tvory, kteří se těší mimořádné přízni a oblibě lidí. V přírodě je jejich nezastupitelné místo v udržování rovnováhy – hmyzožraví ptáci v hnízdním období spořádají tuny hmyzu, plodožraví napomáhají šíření semen rostlin, dravci prospívají snižováním počtu hlodavců. Pestrá krajina pasek s loukami, lesy, polí a roztroušenými staveními nabízí možnost hnízdění pro mnoho druhů ptáků.

Brkoslav severní

Pěnkava obecná

V hnízdní době zde byly zaznamenány tyto druhy:

bažant obecný, brhlík lesní, budníček menší, budníček lesní, budníček větší, cvrčilka říční, čáp černý, červenka obecná, datel černý, dlask tlustozobý, drozd brávník, drozd zpěvný, holub hřivnáč, hrdlička divoká, hrdlička zahradní, chřástal polní, jiříčka obecná, kachna divoká, káně lesní, konipas bílý, konipas horský, konopka obecná, kos černý, krahujec obecný, králíček obecný, krkavec velký, krutihlav obecný, křepelka polní, kukačka obecná, lejsek bělokrký, lejsek šedý, linduška lesní, mlynařík dlouhoocasý, pěnice černohlavá, pěnice hnědokřídlá, pěnice pokřovní, pěnice vlašská, pěnkava obecná, pěvuška modrá, puštík obecný, rákosník zpěvný, rehek zahradní, rehek domácí, skřivan polní, sojka obecná, stehlík obecný, strakapoud velký, strnad obecný, střízlík obecný, sýkora koňadra, sýkora modřinka, sýkora uhelníček,

šoupálek, špaček obecný, tuhák obecný, včelojed lesní, vlaštovka obecná, vrabec domácí, vrabec polní, zvonek zelený, zvonohlík zahradní, žluna zelená, žluva hajní.

Pokud jste zavítali na Želechovické paseky v zimě, máte jedinečnou příležitost setkat se s ptáky, kteří se zde jindy nevyskytují. Zajímavými zimními hosty jsou například volavka popelavá lovící potravu v nezamrzajících potocích, drozd kvíčala si pochutnává v sadech na zbytcích úrody či elegantní brkoslav severní, který nepravidelně přilétá ve velkých hejnech do střední Evropy.

Pěnice černohlavá

Maloplošná zvláště chráněná území

Jaterník trojlaločný

Přírodní památka „Na Želechovických pasekách“

Chráněné území se nachází v pravém údolním svahu potoka Vidovky východně od silnice z Želechovic do Provodova a důvodem k jeho vyhlášení v roce 1949 byla ochrana jedné z mála lokalit jaterníku trojlaločného (*Hepatica nobilis*) v jižní části moravských Karpat. V převážně křovinatém porostu s ojedinělými vzrostlými stromy převažují habr obecný (*Carpinus betulus*) a líska obecná (*Corylus avellana*). V bylinném podrostu je výrazný tzv. jarní aspekt, tedy byliny kvetoucí časně na jaře před plným olistěním

Kyčelnice cibulkonosná

Dymnivka dutá

PP Pod Drdolem

dřevin, v němž spolu s jaterníkem nacházíme hvězdnatec zubatý (*Hacquetia epipactis*), prvosenku jarní (*Primula veris*), zapalici žlutuchovitou (*Isopyrum thalictroides*), pryšec mandloňovitý (*Tithymalus amygdaloides*), dymnivku dutou (*Corydalis cava*) a plicník lékařský (*Pulmonaria officinalis*).

Přírodní památka „Pod Drdolem“

Lokalita se nachází 4 km jihovýchodně od obce Želechovice po pravé straně cesty na kótu Drdol a tvoří ji pás louky s přilehlým okrajem listnatého lesa. Hlavním předmětem ochrany zde je bohatá populace vstavače bledého (*Orchis pallens*). Spolu s ním se zde ze vzácnějších druhů vyskytují i lilie zlatohlávek (*Lilium martagon*), lýkovec jedovatý (*Daphne mezereum*) a bradáček vejčitý (*Listera ovata*). Lesní vegetaci tvoří porost blízký karpatské dubohabřině s dominantním bukem lesním (*Fagus sylvatica*), dubem zimním (*Quercus petraea*) a lípou malolistou (*Tilia cordata*), v podrostu jsou druhy charakteristické pro světlé listnaté lesy jako je kyčelnice cibulkonosná (*Dentaria bulbifera*), vrani oko čtyřlísté (*Paris quad-*

rifolia), sasanka hajní (*Anemonoides nemorosa*), áron karpatský východní (*Arum alpinum* subsp. *besseranum*) nebo svízel vonný (*Galium odoratum*).

Minerální prameny

Okolí Zlína je poměrně bohaté na výskyt sirovodíkových pramenů. Některé z nich byly a nebo dosud jsou využívány pro lázeňské účely zejména při revmatických a kožních onemocněních, většina je ale méně známá a pokud je využívána, tak pouze místními obyvateli. V minulosti rovněž docházelo k zániku těchto pramenů, a to nejen přirozeným způsobem vyčerpáním zásoby živice – metanu v podloží, kte-

Pramen Zelené údolí

rá je podmiňující pro přítomnost desulfurikačních bakterií, ale zejména činností člověka (odvodnění, nadměrný odběr vody ze studní, zavezení odpadky a podobně). Rozeznat sirovočíkový (jinak nazývaný též sirný) pramen od jiného můžeme snadno podle charakteristického zápachu po sirovočíku a bílých povlaků sirných bakterií v okolí pramene. Dva tyto prameny v blízkosti Želechovic nad Dřevnicí jsou od roku 2000 chráněny jako přírodní památky, třetí známý pramen v Zeleném údolí u silnice na Provodov je přirozený neudržovaný vývěr.

Pramen s názvem „Želechovické paseky“, zvaný také „Na Potůčkách“, vyvěrá pod svahem u bezejmenného pravostranného přítoku potoka Obůrek. Studánka tvořená pískovcovými kameny je chráněna dřevěným roubeným přístřeškem s doškovou stříškou a voda z ní odtéká stružkou do blízkého potoka. Vydutnost pramene je velmi malá, podzemní vodu lze charakterizovat jako středně mineralizovanou, obsah sirovočíku v ní rozpuštěného je kolísavý.

Pramen nazvaný „Zelené údolí“ vyvěrá v levobřežním svahu cca 25m od potoka Vidovka v Zeleném údolí, které se táhne podél silnice vedoucí směrem na Provodov. Voda je svedena trubkou do jímky z betonových skruží, která je překryta starým čtvercovým dřevěným poklopem. Vydutnost pramene je okolo $0,08 \text{ l} \cdot \text{s}^{-1}$ a voda je středně mineralizovaná se stálým obsahem rozpuštěných látek. V minulosti byl pramen využíván pro koupele, jak dokládají zbytky zděného bazénu v prostoru pod ním.

pramen Želechovické paseky

Bělopásek dvouřadý

Vydal Magistrát města Zlína
Odbor životního prostředí a zemědělství v roce 2007

Autoři fotografií: M. Gírgel
P. Pavelčík
M. Richtárová
P. Šnajdara
M. Davidov

Grafická úprava: Zdeněk Pauza